

KIS-718 – Gl. vernaculaire, véhiculaire

(GE – 11 04 01)

Ar goulenn en deus graet LM : penaos treiñ Gl. *langue traversière* ?¹ hon lak da brederiañ en-dro war ar c'houblad Gl. *langue vernaculaire, langue véhiculaire* hag o c'hevatalioù brezhonek. Peurliesañ e tiforc'homp an *deodyezh* diouzh ar *gedyvezh*, hounnezh o vezañ ar yezh dibarek komzet el lec'h-mañ lec'h, houmañ ar yezh unvan o talvout evit an darempredoù en tu all da bep lec'hiegezh.

Derc'hel a ran d'ober gant Br. *yezh* er c'hemeradur ledanañ : "kement reizhiad arouezioù ma ren an daou genvelladur" (sl. KIS-531, La-11, p. 158). Ober a ran ivez gant Br. *idiom* "ar yezh evel m'emañ boutin etre izili ur gumuniezh" ; e degouezhioù dibarek resis e c'hallfed ober kel eus Br. *yeg* "idiom ur gumuniezh henvroat pe ur genel" (sl. KIS-659, La-13, p. 214). Sl. ivez GSTL. ¶¶ 2253–2283.

Da 'm meno ne ve ket reiñver kaout en hon c'herz kevatalioù nesoc'h dre o ster d'an daou adanv Gl. *vernaculaire, véhiculaire*.

VERNACULAIRE

En orin an termen-mañ hag e geveleb Sz. *vernacular* emañ La. *verna* "sklav bet ganet e ti e vestr ; sklav a c'hanedigezh", deveret e *verna#cu(lus)* "a-zivout ar sklaved bet ganet er gêr", ster astennet e "du-mañ, henvroat, broadel" ; sk. : *vocabula vernacula* "hanc'herioù eus ar yezh vroadel", *vernaculus sapor* "blaz du-mañ, saour ar weredre²". E tro 1900 e voe arloet Gl. *vernaculaire* ouzh ar yezh er ster "komzet gant ur gumuniezh lec'hel, bihan alies" ; ar yezh *vernaculaire* zo dezhi staelad ur voneg gougevan ouzh teskad

¹ Sl. KIS-717, La-14, p. 161 hh.

² N'eus ket bet kemm bras abaoe T. Marcus CICERO a zo tennet ar c'herienn-se eus un destenn gantañ (Br. 172) pa reer bepred anv eus "brezhoneg saourus" — bomm plijusoc'h bepred eget an evezhiadenn a glevas mab ur c'heneil digant an arnodenner er vachelouriezh : "Ho prezhoneg n'eus ket c'hwezh a 'n teil a-walc'h gantañ."

bonegoù kevredadel ar gumuniezh¹. Alese e vez bevennet enni niver unvezioù ar c'henvelladur kentañ, ar yezher o vezañ endalc'het da gemplegañ da batromoù lavarel ken strizh hag ar patromoù kevredadel all. Lavar, kravez, divezouriezh zo arvezioù eus an un simant o kevanlenañ ar gumuniezh, o vont d'ober an un sabr a sav er strollenn gwiziennet mat — ken kreñv al leterc'had m'en buhezer evel dien ha ma komzer eus “yezh « naturel »²”, eus “kravez « naturel »”. Soliañ a rafen a-walc'h war al leterc'had-se evit reiñ da Gl. *vernaculaire* ar c'hevatal Br. **kendiñvel**.

Br. *kendiñv* 'm boa luniet e 1984 (sl. KIS-325, La-08, p. 287) pa glasken ur c'hevatal da Gl.Sz. *coalescence, adhérence*, Al. *Verwachsung* evit arouezañ ar "c'hempegad diwar danijenn pe gleizenn etre daou barzh organ disrann ent vonan". A-benn ar fin e kinnigis Br. *glenell*. War gadav e lezen an deveradoù diwar *tiñv : kendiñv* (a ve bet e ster "kempegañ dre diñvañ a-gevret"), *arundiñv, kevandiñv*. Kinnig a ran reiñ fred da *kendiñv* evit doareañ ar “c'hempeg” a stader etre ar yezh hag an arvezioù all eus ar stuzegezh er c'humuniezhoù henvoazel.

Anv ebet evel just da zilezel Br. *teodyezh* : n'eus boutin etrezañ ha Br. *yezh kendiñvel* nemet ur rann sterva — pa 'z eus teodyezhoù ivez eus idiomoù arnevez 'zo hep ma vent kendiñvel, pa c'hallfe an adanv spizañ arvezioù all eus ar c'humuniezhoù : ar gravez, an divezouriezh, ar gumuniezh he unan a c'hallfed lavarout *kendiñvel*.

En eneb, Gl. *nom vernaculaire* "anv ul loen pe ur blantenn er yezh voutin a-gevenep d'an anvad skiantel" a c'hallfed treiñ : Br. *anv lec'hel*, d'ar muiañ : *anv teodyezhel*.

VEHICULAIRE

Abaoe 1935 e reer gant Gl. *véhiculaire* er yezhoniezh “a-zivout ur yezh a dalvez d'ar c'hehentiñ etre pobloù a yezh vamm kevarall” (Pt Robert). O klotañ gant an despizadenn-mañ e talvez kenkoulz ma n'eo ket gwell an termen arveret gant Malika MOKKEDEM : Gl. *traversier*. Ur **yezh treverzer** eo an hini a ro da dud a deodyezhoù diseurt an tu da gehentiñ. Hevelep despizadenn dre an erdal avat a c'houl bezañ klokaet gant un imbourn'h amkanet da zigejañ doareoù enlenat ar yezh e ster strizh ar ger — *treverzer* — e kemm ouzh ar yezh kendiñvel. Tro 'm eus bet, en notenn “Dialectes et langues” usveneget, da voulc'hañ deskrivadur ar yezh ent strizh :

¹ War se, sl. KIS-301, *Dialectes et langues*, La-08, pp. 193 hh.

² Sl. KIS-598, La-12, p. 245 & KIS-717, La-14, p. 158.

~ Un disrann zo etrezi hag ar gevredigezh : estreget Saozon, estreget Gallaoued o deus ar saozneg, ar galleg da yezh. Dieub eo ar yezh a bep lec'hiegezh¹.

~ Tra ma tenn an deodyezh he c'hevanlen eus unvanded ar gumuniezh a ra ganti, emañ pennaenn unvanded ar yezh enni he unan.

~ Etre yezh ha yezher ez eus ur c'heñver a estreded². Aze emañ ar poent amjestrñ da intent. Keñveriañ yezh un den ouzh un ezel eus e gorf evel ma reer alies ned eo ket peurfaos met direüs. Lavarout : “Va dorn a skriv” zo un dareulad — *me* eo a skriv. Ent korfadurel hepken, dre berzh ur sell goude taol, goubarel, eo e c'hallan lavarout : “Va dorn a skriv.” Ouzhpennañ a c'haller : un dareulad eo lavarout : “Va yezh a eztaol” — *me* eo a eztaol. En ampoent ma eztaolan, va yezh ha me zo unan evel ma 'z eo unan va dorn ha me pa skrivan. Arbennet e vo : ar bugel a zesk skrivañ ned eo ket ken eeun an traoù gantañ, pa harz e zorn outañ, pa rank gouren gantañ betek ma plegfe da embreger azas e greion. Ur wech desket avat, ne vo mui harz ebet, estreded ebet a-berzh e zorn : eñ hag e zorn a vo unan pa skrivo. Heñvel dra, ar bugel o teskiñ komz a gav harz gant an tamm yezh en deus tizhet piaouekaad, a rank stourm outi betek dont gouest da eztaoliñ. Heñvel, ya n'eo ket peurheñvel koulskoude. Pa 'z eus da eztaoliñ traoù bet eztaolet c'hoazh, ne sav harz ebet gant ar yezh, matezh eo ken sentus, ken gougel, ken andisrann diouzhin ha va dorn pa skrivan. Hogen pa glaskan eztaoliñ traoù digent, traoù na lavaras biskoazh ar yezh, e sav harz ganti, en he c'havan ken estren ha ma oa en amzer m'edon ouzh he deskiñ ; unan ganin ned eo ken, en eneb e rankan gouren ganti betek degouezhout er par ma eztaolin kevazas.

Hevelep peg gouren ez eo pep eztaoliñ digent, meni “krogad gant an ael¹”, ned eo ket hep dianlenad nag evit ar yezher, nag evit ar yezh : dre lavarout traoù nevez e

¹ “Si le dialecte est un code dépendant de son intégration à l'ensemble des autres codes sociaux, la langue implique une séparation du langage et de la société ; elle dispose d'un « espace » propre, isotrope, illimité, affranchi de tout localisme, déterminé par la libre circulation de ses mots” (KIS-301, La-08, pp. 194-195).

² “Le critère sans doute le plus solide de la langue est que son locuteur entretient avec elle une *relation d'étranger*. La relation d'étranger assure la distanciation , la liberté du locuteur par rapport à son langage et en même temps l'indépendance de son langage par rapport à la société” (id., ibid., p. 195). [AAB – 24 08 01. Gl. *distanciation* zo ar c'hevatal andik roet da Al. *Verfremdung*, luniet gant Bertold BRECHT, termen a zerefe gwell amañ a-dal da Br. *estrenaat, keñver a estreded*.]

¹ “E chomas Yaakov e unan, hag e c'hourenas un den gantañ betek ma savas goulou deiz. Pa welas (an den) ne drec'he ket warnañ, e skoas war bleg e vorzhed, hag e tiempras morzhed Yaakov en ur c'houren gantañ. Hag e lavaras : « Lez me da vont, rak savet eo goulou deiz. » Hag e lavaras : « Ne 'z lezin ket ken ne 'z po va benniget ! » Hag e lavaras dezhañ : « Pe anv out ? » hag e lavaras : « Yaakov. » Hag e lavaras : « N'eo ket Yaakov e vo lavaret ken da anv,

vez nevesaet ar yezh, estrenaet dezhi he unan ha, war un dro, e vez nevesaet, estrenaet ar yezher — ken, pa 'z a yezh ha yezher da unan en-dro, e par warno rad ar c'heleniezh, emaint e tarz h an Istor. Merzhomp an dra-mañ : ur yezh, pa baouez a vezañ nevesaet, estrenaet, a rinkl a-nebeudoù etrezek ar gendiñvelezh, a vruzun e teodyezhoù euvret gant ur poultrennad kumuniezhoù lec'hel — istor ar brezhoneg abaoe mil bloaz en prou a-walc'h. En eskemm, hag istor ar brezhoneg abaoe tri c'hantved en diskouez ivez, e c'hell an ael argadiñ yezherion gendiñvel, azgrenaat ar yezh hag he durc'haat etrezek he unvanded. Hogen digevrediñ ar yezh diouzh patromoù kevredadel ar c'humuniezhoù, hag int galloudek evel pep patrom kezivik, zo un disrog dibardon a sach an eskumunugenn war drozerion ar gendiñvelezh.

Souezhet omp bet a-hed ar wech gant ar c'heleniezh o sevel ouzh diorreerezh ar brezhoneg, n'eo ket hepken digant ar re a ra eus Breizh “chasse gardée” ar galleg hervez bomm Paol KEINEG², met digant dalc'h-iaded an teodyezhoù. A un ster eo, etre mil skouer all, ar bomm a glevemp er bloavezhioù c'hwegont : “SADED zo o tistrujañ ar brezhoneg” hag “ar c'harrad tagadennoù personel, rakvarnoù ha kunujennoù” distaget gant skolaer *Diwan* An Oriant ouzh Laorañs MOTROT³. Seul skoueriusoc'h an degouezh ma 'z eo ar skolaer galleger a vihanik nevez-desket gantañ e *Stumdi* ur brezhoneg unvan brizhteodyezhekaet ; ne zifenn ket enta un hevelepted personel ; ne zifenn ket kennebeut ar brezhoneg ouzh ar galleg e kement m'o anavez evel idiomoù graet ha stabil ; boniekoc'h e stourm ha, lavarout a rin, ken kozh ha mab den : difenn a ra pennaenn an hevelepted ouzh an estrenaat — dre wallchañs evit diorreerion ar brezhoneg, rak petra estrenausoc'h eget eskoridigezh¹ ur yezh ?

An adanv *treverzer* arloet ouzh ar yezh diorreet a gennot un arvez yaek, peoc'hiek da welout, ac'hoel neptu. Lezel a ra en amc'houlou an arvez all : ar gouren “diabarzh” ez eo eskoridigezh ar yezh, ar c'heleniezh o sevel ouzh an estrenaat peurzalc'hus ez eo buhez pep yezh vev. E se, hep e zilezel, e c'haller hetiñ kerzañ un

met 'Israel' ["gourenner ouzh El (Doue)"], rak stourmet 'c'h eus gant Doue evel gant tud, ha trec'het 'c'h eus ! » (*Geneliezh* 32, 25-29, hervez an droidigezh diwar an hebreeg gant Per AR GALL ha Job LEC'HVIEN, in *Ar Bibl I Al Lezenn*, An Tour-tan, 1981, p. 33).

² Ha galeniezh Frañsizion 'zo ouzh ar brezhoneg war ziorren n'he defe ket da welout gant argarzh ar c'humuniezhoù kendiñvel ouzh an nevesaat-estrenaat ? Kondaoniñ a reont ar *communautarisme*, met en anv ar *Communauté nationale*.

³ Sl. KIS-712, La-14, pp. 133 hh.

¹ A-zivout an *eskoriñ*, sl. KIS-702, La-14, pp. 60 hh.

adanv all o kennotañ klokoc'h an arvezioù kevenep eus eskoridigezh ar yezhoù. Un termen a hañval dougen ar forc'hellegezh rekis eo Br. *kevrank*.

Hollgeltiek eo ar ger : hBr. *cuuranc* "rencontre, rassemblement, combat²", (KIS-012, La-03, [1968], pp. 71-72), krBr. *coufranc* "contestation, débat" (*Hor Yezh* 42, 1964, pp. 5-8 ; DGVB 126), hIw. *comrac*, Iw. *cómhrac* "rencontre" ; Kb. *cyfranc*, *cyfrang*, "meeting, encounter, battle, combat, contest, conversation, discussion". E brezhoneg kempred en en arverer en Armerzh, er Gevredadouriezh a-gevatal da Gl. *confrontation*, sk. : "kevrank nevidel, kevrank armerzhel" (*Emsav* 20, 1968, p. 240), "diaes eo deskrivañ ar *gevranc* etre daou nerzh en ur lezel unan a-gostez" (*Emsav* 90, 1974, p. 208) ; er Sportoù a-gevatal da Gl. *rencontre*, *compétition*, *match* (KIS-438, La-10, p. 135 ; KIS-493, id., p. 359).

Kinnig a ran enta ober **yezhoù kevrankel**, a-gevenep d'ar *yezhoù kendiñvel*, eus ar re m'emañ ar yezher outo en ur c'heñver a estrenaat, a zo ivez araezioù kejañ ha stourm etre an dud dre ma 'z int lec'hioù rezidek an eskoriñ evit mab den hag evito o unan.

² "L'idée fondamentale est *rassemblement*" (J. LOTH, *Mélanges H. d'Arbois de Jubainville*, 225) — meneget gant GP e KIS-012.